Ben Adam Olmam!

Çocukluğumdan başlayarak, ardından ortaokul ve lisedeki öğrenciliğim boyunca "delikanlılık" deyiminin hakkını verircesine haşarıydım. Hani ele avuca sığmayan çocuklara "yaramaz" derler ya, işte onlardan biriydim.

Çok da şakacıydım. Olur olmaz, beklenmedik şeytanlıklar yapardım.

Üstelik söz dinlemez, kafamın dikine giderdim.



Ailem orta halliydi. Annem de babam da memurdu. Buna karşın beni daha ilkokulda koleje vermişlerdi. Ankara Koleji… O tarihlerde çok iyi eğitim veren bir okuldu. Ancak, -neden olduğunu anlatması hayli uzun- ben daha ikinci sınıftayken malî sıkıntıya düşmüşler, dolayısıyla beni kolejden alıp devlet okuluna göndermişlerdi.

Tüm yaşantımın en ıstıraplı dönemini yaşadım. Ne okula alışabilmiştim ne de yeni arkadaşlara… Ara dönemde karneme "zayıf" not bile getirmiştim.

O sırada farkına varmadığım, çok sonradan öğrendiğime göre, ileri görüşlü bir kadın olan annem "bir çare" bulunabileceği düşüncesiyle beni bir doktora götürmüş. Bir psikiyatri uzmanı tıp doktoru... (Şimdilerde hesapladığıma göre o annemin en iyi arkadaşının kocasıydı galiba.) İncelenmiş, bir de IQ testinden geçirilmişim. Sonunda anneme «Çocuğunuzun hiçbir sorunu yok. Sadece zekâsı biraz yüksek. Yaramazlığı da zaten ondan ileri geliyor. Üzülmeyin; büyüyünce geçer. Fakat bu okulda çok mutsuz. Ne yapıp edin, onu mutlaka oradan alıp yine koleje yazdırın. Yoksa yazık olur.» denmiş.

Ailem de fedakârlığa katlanmış benim için… Belki "tek çocuk" olduğumdan…

Hemen her haşarı çocuk gibi ben de öğütleri ve uyarıları pek umursamaz, aldırış etmezdim. Hani kimileri için *"Bir kulağından giren ötekinden çıkıyor"* derler ya, işte ben de onlardan biriydim.

Aslında bunun gerçekten öyle olup olmadığı tartışılır. Ancak büyüklere göre öyle… Belki de kulağımdan girenler çıkmazdı; belki de ben onları itinayla bir yerde saklardım da belli olmazdı öyle yaptığım! Çünkü koleje döndükten sonra derslerimde de başarılı olmaya başlamıştım.

***

Şu geçirdiğim psikiyatri incelemesi sonucunda öyle bir şey denmemişti ama belli olan bir şey vardı: Ben **hiperaktif** bir çocuktum. Şimdi, şu yaşlılık dönemimde bile öyleyim. Çünkü bildiğim kadarıyla bu bir kişilik yapısı; yaşla değişmiyor.

Fakat o tarihlerde yani ben çocukken (1950'li yıllar) tıp alanında henüz bu tür kişiliğin tanısı konulmamıştı. (1980'li yıllarda oluşturulmuş.)

Haşarılıklarım nedeniyle okuldan eve iletilen şikayetler, bir yerlere vermiş olduğum zarar nedeniyle çok dayak yedim.

«Ne gibi şeyler?» diye soracak olursanız, o kadar çok ki… Örneğin, sokakta top oynarken topumuz kazara bir komşumuzun başına inince, kızıp o çok değerli topumuzun için bir çomak sokup patlatması üzerine, akşamüstü gidip sapanla taş atarak evinin camlarını kırmak gibi…

Fakat elime hiç vurulmazdı.

Şunu hangi çağda hangi bilge kişi özellikle analar ve babalar için söylemiş bilmiyorum: **«Çocuğunu döverken sakın eline vurma.»**

Dayağı genellikle babam atardı. Elime hiç vurmazdı; vurmamıştır. Kimin olduğu bilinmeyen bu öğüdü bilerek ve tutarak mı?.. Belki!

İşlediği kusur, yaptığı yaramazlık her ne olursa olsun çocuğu dövmemek, kızgınlığını ve hırsını kaba güç kullanarak gidermemek çok daha doğru bir uygulamadır.

Elbette öyledir. Yeter ki, çocuk benim farkında olmadan yaptığım gibi aşırılığa kaçmasın, sabırları taşırmasın, sinirleri tepelere attırmasın.

Fakat ille dayak atmak yani canını acıtmak gerekirse, -büyükler kendini bundan alamayacak olursa- çocuğun eline vurmamak neden ileri geliyor acaba?... Özellikle ayasına değil de üstüne.

Elin üstündeki sinirler beyin ile çok yakından ilişkili olduğu için mi?.. Bundan ötürü çocuğu cezalandırırken zihinsel yapısına zarar verebilecek bir etki oluşmasın diye mi?..

Belki. Olabilir. Eğer gerçekten öyleyse, bunun bir bilimsel açıklaması var demektir. Mutlaka bilimsel bir yanı olması gereken bu konuyu sıradan insanlara onların anlayabileceği bir şekilde anlatabilmek zor olsa gerektir. Nitekim o nedenle kısaca «Çocuğun elinin üstüne vurma; yoksa aptal ve beceriksiz olmasına yol açarsın» demişler. Herkes de buna inanmış.

Belki kör inanç (batıl) gibi bir şey ama sonuç bakımından etkili… «Duvara dayalı merdivenin altından geçme», «Geceleri tırnak kesme» gibi…

Acaba aptal ve beceriksiz insanlar çocukluklarında dayak yemiş, bu sırada ellerine de vurulmuş olduğu için mi böyle?

Sanmam. Bu şekilde akıl yürütmek yanlış olur.

***

Kimine göre ben aptalın biriyim.

Aptalın biriyim ama nedeni başka...

Özellikle hiç eğriye doğru demediğim, hep "Doğrucu Davut" olmakta direttiğim için öyleyim. Bunu yaşam ilkelerimden biri olarak benimsemişim. Bundan ötürü değil dokuz, doksan dokuz köyden kovulmayı göze almışım.

Hayli ün kazanmış ve çok takdir toplamış olan eski bir siyasetçimize (öylesi de vardı bir zamanlar) başarısının sırrı sorulmuş. Sır olsa zaten söylenmez de şöyle demiş başarılı ünlü siyasetçi: «Ben hiç yalan söylemedim. Fakat doğruyu da her zaman söylemedim.»

Ben ise sorulsa da sorulmasa da doğruyu söylediğim için aptal olabilirim ama el becerilerim öteden beri iyidir.

Acaba çocukluğumda dayak yerken elime vurulmamış olduğu için mi?

Sanmam. Bunun onunla ilgisi olmamalı. Bir çocuktan söz ederken, şayet *"eline vurursan beceriksiz olur"* deyişi doğruysa, bu *"eline vurmazsan becerikli olur"* diye bir mantık çıkarımı getirmez.

Çocukluğunda yaramaz olduğu söylenen herkesin el becerileri iyidir. Hepsinin on parmağında on marifet vardır.



Eğer her şeyi göze alıp, yeniden toparlayabileceğine güvenerek, evdeki herhangi bir âleti, örneğin elektrikli süpürgeyi söküp içine bakmazsan, nasıl çalıştığını tam olarak anlayamazsın.

Bir işe onu sahiden de yapıp yapamayacağını uzun uzun düşünüp karar verdikten sonra girişirsen, biraz cesaret gösteremezsen, yaşamın boyunca birçok şeyi hiç beceremezsin; birçok şeye başlayamadan kalırsın.

Tanıdıklarım arasında sırf bundan ötürü evindeki ufak tefek onarımları bile yapamayan, eline bir tornavida bile almamış, aslında çok bilgili ama el becerisi hiç gelişmemiş, patlak ampulü bile değiştiremeyen kişiler var.

Üniversitedeki hocalarımızdan biri, teori ile pratik arasındaki farkı iyi anlamamız için şöyle demişti: «Bir işin nasıl yapılacağını bilmek ile o işi fiilen yapabilmek birbirinden farklı şeylerdir.»

Demek ki, bilmek yetmiyor; yapmak gerekiyor.

Ne kadar haşarı olursa olsun, çocuğunu gerçekten seven bir anne ya da babanın sabrı taşabilir. Belki kendinden geçerek çocuğunu dövebilir ama büyüdüğü zaman beceriksiz olmasını istemez.

Kimileri dayağın çok zararlı olduğunu, çocuğun kişiliğinde onarılamayacak hasarlara neden olabileceğini bilir.

Bunu bilir bilmesine de bu konuda ne ölçüde bilinçli davranır acaba?

Çocuğu cezalandırmak için birtakım başka yöntemlere başvurmanın, örneğin bir yere kapatmak, bir süre aç bırakmak, haklarından yoksun etmek gibi cezaların dayaktan daha zararlı sonuçlar verdiğini de bilir mi?

Öyle şeyler yapılırsa çocuk ya silik ve kendi içine kapanık ya da tersine kavgacı ve saldırgan biri olur çıkar. Kişilik yapısı öyle oluşur ve bunun dönüşü de yoktur.

Çocuğun kişilik yapısının 7-8, en çok 10 yaşına kadar oluştuğu iyi bilinmelidir. Bu, bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Sonraki değişimler, asal kişilikle değil karakter ile bağlantılı oluşumlardır.

Ya çocuğun hangi durumda nasıl cezalandırılması gerektiğini bu konunun uzmanlarına danışarak öğrenmeli ya da iyi ve doğru olmasa bile önce uyarmalı, uyarı işe yaramazsa ceza düşünülmelidir.

Nitekim Ziya Paşa *«Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir.»* demiş ya!.. Ancak hemen ve paldır küldür kötek değil; önce tekdir…

Tekdir, benim çocukluğumda ve gençliğimde okullarda verilen bir ceza türüydü. Bu anlattıklarımdan sonra belki hayret edeceksiniz ama ben hiç o tür bir ceza almadım. Daha doğrusu, aldığımı hatırlamıyorum.

***

Kimileri dayağı aşırılığa vardırıp çocuklarını sık sık döver.

Böylece kendine bir doygunluk sağlamanın ötesinde herhangi olumlu bir sonuç alamaz. Sadece çocuklarının canını acıtmış olur.

Acaba kendisi çocukluğunda çok dayak yemiş olduğu için mi?

Gerçi *"dayak cennetten çıkmadır"* derler ama bu sözün de hiç kuşkusuz bilinmeyen bir gerekçesi vardır ve ölçüsü olmalıdır.

Dayak attıkları çocuklarını kalıcı hasara, sakatlığa uğratanlar bile olmuştur.

Birisi de çıkmış, *«Kızını dövmeyen dizini döver»* demiş. Oysa olur olmaz saplantılar ve mantıksız namus anlayışı ile bu söze uymuş ve kızlarına cefa çektirmiş olanlar arasında sonradan kendi dizlerini dövmüş olanlar daha çoktur.

***

Haşarılık eden ya da söz dinlemeyen çocuğa verilen ceza her ne olursa olsun, ardından çok zaman geçmeden gönlü alınmalı, olayın unutulduğu ve sevginin hiç azalmadığı açıkça belli edilmelidir.

Çünkü sevgi, sözüm ona değil gerçekten varsa, bir kusur işlendi ya da söz dinlenmedi diye azalmaz.

Hatta gerekçesi her ne olursa olsun ve her ne biçimde uygulanırsa uygulansın, çocuğuna ceza veren bir anne ya da baba, bundan ötürü aslında çocuğundan çok daha fazla üzülür.

Çocuk bunu bilmez. Bilmesin, zararı yok. Üzüntü büyükler için.

Yaramazlar ve Uslular

Okul çağındaki her çocuğun aile yaşamının yanı sıra bir de okul yaşamı vardır. Psikolog ve pedagoglar, insanının kişiliğinin öncelikle aile yaşamında biçimlenip, okul yaşamında bütünlendiğini belirtir.

Böyle bir genellemede okul yerine "yaşam çevresi" demek belki daha doğru.

Bir ailede çocuklardan biri uslu, diğeri yaramaz olabilir. Böyle bir duruma ikizlerde bile rastlanabilir.

Uslu ile yaramaz, aile içinde birbirinden ayırt edilmez. İkisi de sevilir, korunur, nasıl yetiştirilecekse öyle yetiştirilir.

Hele aile, yaramaz olan çocuğun gelecekte daha becerikli hatta kim bilir yaşamında belki de daha başarılı olabileceğini düşünüyorsa, her yaramazlığını hoşgörüyle karşılar.

Hoşgörü göstermese ne olacak sanki?.. Uslusu da yaramazı da eşit.

Ben böyle diyorum da bana göre öyle olması gerektiği için. Belki bazı ailelerde bu konuda ayırımcılık yapılır. Öyle bir tutum ya bilgisizlikten ya da kendinden öncekilerin yapıp ettiklerini yanlış görenek edinerek uygulamaktan ileri gelir.

Büyük hatadır bu… Böyle bir tutum takınan aile, yalnızca yaramaz çocuklarına değil, usluya da kötülük ettiklerinin bilincine varamamıştır.

***

Okul ortamı ise farklıdır; özellikle de ilkokul…

Uslu sayılan çocuk ile haşarı olan, okulda birbirinden açıkça ayırt edilir. Haşarı çocuk "yaramaz", uslu olan "yarar" sayılır.

Bu yüzden bir de kendilerini uslu gibi gösterenler vardır.

Ben o uslu gibi görünmenin ardında ne içten pazarlıklıları, ne saman altından su yürüten düzenbazları, ne kendi işledikleri suçları bir kez adı yaramaza çıkmış olanlara yükleyip de olayın içinden tereyağından kıl çeker gibi sıyrılanları bilirim. Gördüm, yaşadım.

Siz de bunu görmüşseniz, yaşamışsanız, çocukluğunuzda haşarı olup da başınıza gelmişse, çok iyi bilirsiniz ki öyle olur.

Haşarı çocukların çoğu açık yüreklidir, saklamasızdır. Öte yandan *"uslu çocuk hiç haşarılık etmez"* diye bir kural yoktur.

Kaldı ki, haşarıların da arada sırada uslu durduğu olur.

Okulda bir kez "uslu" olarak nitelenmiş çocuğun yaramazlıkları açıkça görülse bile göz ardı edilir. Bu durum, kural dışı bir rastlantı, bir istisna sayılır; kolayca bağışlanır.

Ancak bu hoşgörü, bir kez "yaramaz" damgasını yemiş ve bu bağlamda kendisine ön yargı bağlanmış olanlara kesinlikle işletilmez.

Okulda açıkça bir "adaletsiz düzen" vardır.

Kazara «Neden böyle?» diye soracak olursanız, adaletin gereği olduğu söylenir; çünkü söz dinledikleri, denileni hiç de karşı çıkmadan yaptıkları için "uslu" denilenler iyi, beri yanda özgürlüklerine düşkün oldukları için "yaramaz" olarak nitelenenler kötü sayılır.

İş bu kadarla da kalmaz. Uslu sayılan çocukların aslında hoş görülemeyecek olan birtakım yapıp etmeleri dönüp dolaşır, yaramaz denilenlerin üstüne yıkılır. Böylece adaletsizlik bir kez daha katlanır; yaramaz denilenler, uslu sayılanların yaramazlıklarının da ceremesini çekmek zorunda kalır.

Nasıl *"tok açın halinden anlamaz"* ise, uslular da bunları pek bilmez. Ya hiç farkına varmaz ya da *"her koyun kendi bacağından asılır"* tarzında bencilce düşünüp aldırış etmezler.

Bencillik… Çocuk, önceleri, doğası gereği bencildir, sadece kendini düşünür. Başkalarının hakkını gözetmek ancak sonradan, ya ailenin verdiği eğitim ya da toplum içinde edinilen bilinç ile sağlanır.

Sözlük anlamı bakımından "us" ile "akıl" aynı şey olduğuna göre, "uslu" demek "akıllı" demek olmalıdır.

Fakat "uslu" denilen bir çocuğun gerçekten akıllı olup olmadığı tartışılabilir.

Yaramaz çocuk, eninde sonunda mutlaka bir işe yarar. Oysa yaramazlık etmediği için "uslu" sayılan çocuğun hep sadece kendinden istenileni yapmakla beğeni kazanmaktan başka ne işe yaradığı kuşkuludur.

Nitekim bundan ötürü yaramaz çocuk akıllıdır; yapıp etmelerinde kendine güvenir, kendi aklını kullanırlar. Uslu bir çocuk ise kendisine "uslu" diyenlerin aklını kullanır ve bununla da öğünür.

Konfüçyüs'ün "daha akıllı adam başkalarının deneyimlerinden yararlanır" deyişine değinmiştim… Burada "deneyim" (tecrübe) sözcüğünün yerine "akıl" koymak, yanlış olur.

Kendi aklını kullanan yaramaz çocuk özgürdür. Başkalarının aklına uyan ve ona göre davranan uslu çocuk ise ne yazık ki tutsaktır.

***

Elbette "us" ya da "akıl" ile "zekâ" kavramını birbirine karıştırmamak gerekir.

Haşarı bir çocuk, uslu olmadığı için sözcüğün tam anlamıyla akıllı olmayabilir ama büyük olasılıkla zekidir. Çünkü olağandan daha ileri düzeyde bir ekâya sahip olmasa, "uslu" olmadığı için beğenilmeyen yapıp ettikleri haşarılık değil, ancak çılgınlık sayılabilir.

Haşarılık mutlaka zekâ ister. Onsuz olmaz.

Fakat bu kuralın tersi geçersizdir. Haşarılık etmediği için "uslu" olarak nitelenen bir çocuğun zeki olmadığı söylenemez. Zeki çocuklar arasından hiç haşarılık etmeyen uslular da çıkar.

Zeki olan bir uslu çocuk, zekâsını öncelikle bilgi edinme, düşünce üretme ve ondan istenilenleri istendiği gibi yapmakta kullanır. Haşarı çocuğun zekâsı ise kendi başına bir iş yapmada, becermede, yaratıcılıkta ve eylemde belirginleşir.

Uslu çocuk başkalarının izleyicisi ya da taklitçisidir. Hiç sorgulamaksızın, karşı çıkmaksızın konulmuş düzene ve disipline uyar. Haşarı çocuk ise, bireyselliğini öne çıkaran bir anarşisttir; geçerli kuralları sorgular ve özgür düşüncesiyle farklı bir düzen oluşturmaya çalışır.

Çalışkanlar ve Tembeller

Çocukluğum ve gençliğim sırasında öğretmenlerimden herhangi birine soracak olsaydınız, size yaramazlığımın yanı sıra bir de tembel olduğumu söylerdi. Çünkü çoğu haşarı çocuklar "tembel" olarak da damgalanır.

Hem yaramaz hem tembel olana "haylaz" denir. Hiçbir işe yaramayacakları varsayılır. Öğretmenlere göre, sevilmeyen, istenmeyen türden yaratıktırlar. (!)

Haşarı çocukların bir de tembel sayılması, ön yargıdan kaynaklanan bir yanlıştır. Oysa onlar da çalışır ama çalıştıklarını göstermezler. Sadece derslerine karşı tutumları öğretmenlerin istediği ya da beklediği gibi değil, kendi tercihleri göredir. Hem özgürlüklerine düşkündürler hem kendilerine güvenirler.

Konu "bilgi" olunca, haşarı çocuğun kendine güveni çoğu kez yürümez. Hele söz konusu bilgi ezberlemeye dayanıyorsa, hiç yürümez.

Uslular daha bilgili olur, ezberlemeyi daha iyi başarırlar. Haşarılar ezbere yanaşmayınca kırık not alır, bundan ötürü tembel hatta haylaz sayılırlar. Ancak aradan çok yıllar geçtikten sonra bilgiyi hangisinin edinmiş olduğu ortaya çıkar; ezberleyip sonradan unutarak yitiren mi yoksa tembelliğe razı olup arka planda bilgiyi sağlam bir şekilde edinmiş ve korumuş olan mı?

Bu konuyla bağlantılı olarak ünlü tiyatro sanatçımız Zeki Alasya'nın bir sözü geliverdi aklıma: Bir gazeteci, onunla yaptığı röportajda sormuş, «Bu kadar çok rolü nasıl ezberleyebiliyorsunuz» diye… «Tiyatroda rol ezberlenmez, öğrenilir ve yaşanır.» demiş.

***

Uslu çocukların kendilerine güveni daha azdır. Bu nedenle daha çok ve daha iyi çalışmak zorundadırlar.

Haşarı çocuklar ise farkına varmadan zekâlarına güvenir, üstünkörü çalışmakla yetinirler. Çünkü onlara göre yapmak istemedikleri bir angarya olan ödevlerin ötesinde, bir de nefret ettikleri sınava hazırlanma zorunluluğu vardır.

Uslu çocuklar için bir şeyin "zorunlu" olması sorun değildir. Haşarılar için ise işkencedir, katlanılamaz bir acı, azap, ıstırap kaynağıdır.

Haşarı çocuk, o yaşta henüz özgürlüğün anlamını ve nasıl olması gerektiğini kavrayabilmiş olmasa da bir kimlik savaşımı vermektedir. Uslu çocuğun ise böyle bir kaygısı yoktur.

Düşünüyorum: Acaba uslu mu olsaydım?

***

Benim okul dönemimde ilköğretim beş yıldı. İlkokuldan sonra üç yıllık ortaokul, ondan sonra da dört yıllık lise vardı. Lise, tam benim bitirdiğim sıralarda üç yıla indirilmişti; ben dört yıl okumuş olanlardanım.

İlkokulu geçelim… Ortaokul ve lisede ben hemen her öğrenim yılında, ilk dönem sonundaki karnemde birkaç kırık getirirdim. Günümüzde bile ara sıra bir araya geldiğimiz eski okul arkadaşlarıma sorarsanız bunun kimi zaman sekizi bile bulduğunu söyleyebilirler. O kadarı abartı ya da espri olur ama üç ya da dört kırık not mutlaka vardı.

Notlar 10 üzerinden verilirdi. Başkaları benimle aynı fikirde olmayabilir ama bence en kötü not 6 idi.

Neden?

Çünkü 7, çok iyi olan 8'den önce gelen "iyi" nottu. Peki 6 ne?.. İyi değil ama doğru dürüst bir işe yarayan anlamı da yok.

5 alınca daha çok sevinirdim. Çünkü 5, kırık notu kurtaran can simidiydi. Oysa 6 alırsam sadece "orta", niçin 7 yani "iyi" değil diye sorgulanırdım. 5 alınca kimsenin bir diyeceği olmazdı; en azından "kırık" değil.

Neden bu kadar çok kırık not alırdım?

Bu da sorulacak soru mu şimdi? Benim gibisinden başka türlüsünü mü beklerdiniz sanki?

Fakat bu öyle basitinden bir tembellik sonucu değildi. Gerekçesi, sevmediğim dersleri çalışmaktan hoşlanmamaktı. Siz bu gerekçeyi geçerli bulmayabilirsiniz ama öyleydi işte… Bu, savaş gibi bir şeydi: Zorlamaya karşı direniş!

Fakat bu olgu her öğretim yılının sadece ilk dönemi için söz konusuydu. İkinci dönemde ne yapıp eder, bütünlemeye kalmadan geçerdim. (Günümüzde bütünleme diye bir uygulama yok. O zamanlar bir sınıfın tüm derslerinden geçmeden bir üst sınıfa başlanamazdı.)

Peki bu "birinci dönemde bol kırık, ikinci dönemde bütünlemeye kalmadan geçer" nasıl olabiliyordu?

Çünkü o sevmediğim dersleri yeni baştan çalışmak için yaz tatilimi heba etmeyi göze alamazdım. Üstelik tek başıma… Sanki bir maraton koşucusu gibiydim. (O da bir ara yaptığım bir spor.) Yarı yola kadar tırıs gider, sonra depara kalkıp öndekilere yetişirdim.

***

Demiştim ya, öğretmenler haşarılardan (onların deyişiyle yaramazlardan) hiç hoşlanmaz. Onlar için önemli olan, çocuğun uslu durması, dersi can kulağıyla dinlemesi, ödevlerini güzel yapması, karşılık vermemesi hatta yağ çekmesi, sınavlarda kendisine anlatılmış ve gösterilmiş olanları aynen öğrenmiş olduğunu kanıtlamasıdır. Konuyu derinlemesine, sahiden ve kalıcı olarak öğrenmiş, bilgi ve becerisini geliştirmiş olup olmadıklarının pek bir önemi yoktur.

Oysa bir şeyi bilir gibi göstermek, girilen bir sınavda bildiğini kanıtlamak ile onu sahiden de öğrenip bilgi dağarcığına katmak birbirinden farklıdır. Ezberlenen her şey kolay unutulur; kalıcı olanlar ise anlayarak, kavrayarak edinilmiş bilgilerdir.

Öğretmenlerin istediği gibi olmadığım, hele hiç yağcılık edemediğim için çoğuyla yıldızım pek barışık değildi. Bana göre, onlar hep beni bütünlemeye bırakmak ister, bunu yapamayınca da çileden çıkarlardı. Elbette aslında böyle bir niyetleri yoktu, olmamalıydı ama o zamanlar bana öyle gelirdi.

Ertesi yıl da aynı öğretmenlerle devam edecek olursak, uslanmış olabilir miyim diye gözümün içine bakarlardı.

Ne gezer!.. Eski hamam, eski tas.

Mukbile Berktin

Ortaokul ile lisenin ilk yılındaki Türkçe öğretmenimizi bugün hayatta olan tüm eski arkadaşlarım çok iyi anımsar:

Mukbile Berktin… O diğer öğretmenlerden çok farklıydı.



Birçok öğretmenle iyi geçinemezdim ama hepsinin içinde onun özel bir yeri vardı geçimsizlik bakımından…

O da benimle uğraşıp durur, ne yapsa bir türlü baş edemezdi. Benim gibi "yaramaz" birçok arkadaşı hizaya getirmişti ama beni değil; asla!

Benimle derdi, sanırım tutum ve davranışlarımdan ileri geliyordu.

Diğer öğretmenlerimi geçinemesem de sevmezlik etmezdim, kırık not verseler bile... Hem sanki kırık notu ben almıyordum da onlar öyle veriyordu!

Fakat Mukbile Hoca'yı hiç sevememiştim. Bunun notla da ilgisi yoktu. Açıkça kişisel bir sorun, bir uyuşmazlıktı bu...

Böyle olunca, Türkçe dersini de sevemez olmuştum. Sınıfta anlattıklarıyla ilgilenmez, ders esnasında başka şeylerle uğraşırdım.

Kaytarabilmek için de fırsat kollardım.

Yıldızımızın neden barışamadığını bir örnek vererek anlatayım.

Köpek

Eskiden Ankara'da, bizim muhitimizde hemen her evin bahçesinde birçok meyve ağacı vardı. Bir gün arkadaşlarımın teşvikiyle, belki de ittirmeleriyle biraz meyve toplamak için girdiğim komşu bahçede, birdenbire bir köpek peydah olmuş, üzerime saldırıp hart diye dizimi ısırmıştı.

Arkadaşlarım, başıma geleni bahçe dışından izlemişti. Beni kurtarmaya bile gelen olmamıştı. Kendi kendime kaçıp kurtulmuştum, pantolonum kan içinde… Onlara göre, komik bir olaydı bu…

Çocuğun ağzında bakla hiç ıslanır mı?.. Hemen ertesi gün okulda başıma geleni duymayan kalmamıştı.

Şeytan azapta gerek... Bir sonraki gün Türkçe dersinde Mukbile Hoca, «Köpeğe bir şey oldu mu?» diye sormuştu.

O yaşlarda bir çocuğa böyle söz söylenir mi?.. *«Geçmiş olsun evladım»* denir. *«Ya, vah vah, çok acıdı mı?»* falan diye gönül alınır. Hatta köpeğe kusur bulunur. Arkadaşlara *«Aman dikkatli olun çocuklar; tanımadığınız köpeklerden uzak durun»* gibi öğütler verilir, «*Hem gelişigüzel herkesin bahçesine girip böyle işler yapmayın. Önce izin alın.»*

İnsanı böyle aşağılamak ayıptır; bir öğretmene yakışmaz.

Mukbile Hoca bile bile yapardı böyle şeyleri. Başkalarına değil, özellikle bana… Hep üstüme üstüme gelirdi. Bunun için fırsat kollardı. Aklınca beni uslandıracak, kendisine boyun eğdirecek, adam edecekti.

Oysa benim onun düşlediği gibi bir adam olmaya, hele "onun adamı" olmaya hiç niyetim yoktu. O gitsin de uslucuklarını, yalakacıklarını adam etsindi.

Bu olay ilgili sağlık kurumuna bildirilmiş olduğu için köpeği gözetim altına almışlardı. Rastlantıya bakın ki, bir gün sonra ölüvermişti hayvancağız…

Mukbile Hoca'nın dediği çıkmıştı. Okulda şimdi de köpeğin beni ısırdığı için zehirlenerek öldüğü dillendiriliyordu.

Sınıf arkadaşlarım pek hoşlanmıştı bu işten. Eğlence vesilesi etmişlerdi bu olayı. «Hırrr!» diyerek çevremde dolaşıyor, ben de onlara karşı bir hamle yapınca kahkahalarla gülüşerek kaçışıyorlardı.

Arkadaşların yaptığı hiç dokunmuyordu. Şakalaşıyorlardı. Ben de onlara şaka yapardım; hem de bazı zaman yaptığıma "eşşek şakası" dendiği bile olurdu. Bir öğretmenden ise bu tarz bir şaka yapmaması beklenirdi.

Köpeğin yaşlı ve sinirli olduğunu, gözetim altına alındığında kapatılmaya dayanamadığı için öldüğünü söylemişlerdi. Zavallı hayvan... Üzülmüştüm ama bu hiçbir işe yaramamıştı. Eceli gelmişti anlaşılan. Ben ise, üç hafta boyunca her gün Hıfzısıhha Enstitüsü'ne kuduz iğnesi olmaya gitmek zorunda kaldım.

Köpek aslında kuduzdan ölmemişti ki... Acaba o tarihlerde bir hayvanın ölüm nedenini anlamak olanağı yok muydu?.. Kim bilir belki de köpeğin sahibi otopsiye karşı çıkmış, hayvanının ölüsünü alıp götürmüştü. Belki risk almak istemiyorlardı; ne olur ne olmaz!

Bu işler böyledir... Haşarı çocukların ikide birde şurası burası yaralanır, kanar; kolunun, bacağının kırıldığı olur. Madem haşarıdırlar, madem uslu değildirler, bunun sonuçlarına katlanmak zorundadırlar.

Kocaman bir iğne… Göbekten yapılıyordu. 20 tane… (O tarihlerde öyleydi.)

Bu iş için Kolej'e yakın olan Hıfzısıhha Enstitüsü denilen yere gitmek üzere okuldan çıkmama izin vermişlerdi.

Belli bir saati yoktu. Gün içinde ne zaman gitsem olurdu.

Ben de bu saati hep Mukbile Hoca'nın dersine denk düşürüyordum.

Bir, iki derken bu durumun farkına varması uzun sürmedi. Çünkü Türkçe dersi her gün aynı saatte değildi. Bunu özellikle böyle yaptığım belliydi.

Sanki çocuk kandırıyordum.

Mukbile Hoca bunu yutmamıştı ama açıkça yüzüme vurmamıştı. Kendine özgü kinayeli bir tarzda sormamıştı bile.

Fakat bundan ötürü bana etmediğini de bırakmamıştı. Zaten beni sık sık alaya alırdı. Bunun hangi örneğini anlatsam!.. Haydi birini seçeyim.

Nane

Bir gün Mukbile Hoca ders anlatırken apansız durdu. Bana gözlerini dikip soruverdi: «Ağzında ne var senin?»

O sırada nane şekeri yiyordum. Safdillikle, «Nane şekeri hocam.» demiştim.

Fırsatı kaçırmayıp hemen yapıştırmıştı: «Yediği naneye bak!»

Sonraki günlerden birinde beni sözlü sınava kaldırdı. Bana sorarsanız amacı belliydi; zor bir şey soracak, ben bilemeyince defterinde benim haneme bir kırık not daha işleyecekti.

Elbette sorduklarını doğru dürüst yanıtlayamamıştım. Benden başka ne beklenirdi ki?.. Zaten bir soruyu bilecek olsam, nasıl olsa bilemeyeceğim bir diğerini yetiştirirdi.

Benim için sözlü sınavda kurtuluş yoktu. Yazılı çok daha iyiydi.

Yazılı kâğıtlarını okuduktan sonra dağıtırken, benim düzeyimdeki bir öğrenciye göre iyi sayılabilecek bir not alacak olsam, -hani beğenmediğim 6 falan gibi- şaşkınlığını herkese ilan ederdi.

O günkü sözlü sınavda sorduğunu bilemeyince, çantasından bir paket nane şekeri çıkarıp bana uzattı: «Al, iyi gelir, zihnini açar. Aklın başına gelir.» dedi.

Her zaman olduğu gibi bir kez daha bilerek ve isteyerek beni açıkta aşağılamış, onurumu kırmıştı.

Mukbile Hoca ile aramız işte hep böyleydi... Yıllarca hiçbir olumlu gelişme göstermeden, hep böyle sürdü.

***

Lisenin ikinci sınıfında Türkçe dersi bitti, yerini "edebiyat" aldı.

Oh!.. Böylece Mukbile Berktin'den kurtulmuştum. Edebiyata bir başka öğretmen geliyordu.

Bu bakımdan sınıfta rahat etmiştim ama okulda onunla olan sorunlarım sona ermemişti. Sık sık birbirimizi görmekten sakınamazdık. Belki de bana pek sık gibi gelirdi. Beni bir türlü çaktıramamıştı ya, bundan ötürü çatım çatım çatlıyor, hâlâ benden hıncını çıkarmanın yollarını arıyordu.

Ara sıra beni kaçamayacağım bir yerde yakaladığı olurdu. Mutlaka bir yolunu bulup alaya alır, incitirdi. Dövse, dayak atsa daha iyiydi.

Karşılık vermezdim. Haşarıydım ama hiçbir zaman hiçbir öğretmene karşı saygısızca davranmadım. Arsızlık göstermedim. Saygı beslemesem bile bunu belli etmezdim. Susmayı yeğler, terbiyemi korurdum, uslular gibi…

Kimi öğretmenler öğrencilerinden ille de saygı görmek ister. Bunu açıkça bekler. Mukbile Hoca da işte onlardandı.

Oysa öğretmen olan bir kişi, gördüğü saygının çoğu kez gerçek olmadığını, bir gösteriden ileri gitmediğini bilmelidir. Gerçek saygı ancak sevgi ile beslenen, içtenlikle duyumsanan, gösterilirken hiçbir zorlanma olmayandır.

Başkalarından saygı bekleyen kişi, önce kendini onlara sevdirebilmelidir. Saygın olan kişi sevilirse, zaten ona saygı duyulur ve gösterilir.

Öküz

Çocukluğumda şaka yapmaya bayıldığımdan söz etmiştim. El ya da söz şakasını pek sevmezdim ama insanları şaşırtacak hatta belki ürkütüp telaşa kaptıracak bir olay yaratmaktan pek hoşlanırdım.

Zaten bir yaramaz çocuktan da başka türlüsü beklenmezdi. Beri yanda uslu çocuklar, bunları izler, keyfini sürerlerdi.

Ettiğim "yaramazlık" denilen işleri, şakalarımı zaman zaman benim gibi yaramaz olan arkadaşlarla paylaşırdım. Ortak çalışmalar da yapardık.

Hemen her öğrenci gibi, okul arkadaşlarım arasında benim de bir takma adım vardı: Öküz.

Bana neden bu adı takmış olduklarını unuttum. Herhalde bir gün çocukça bir gerekçeyle ortaya çıkmış, sonra öyle kalakalmıştı.

Resim yapmakta becerikli bir arkadaşımız da bunu yansıtan karikatür tarzında bir portremi çizmiş, benim oturduğum yerde sınıfın duvarına asmıştı.

Ben buna hiç de ses çıkarmamıştım. Neden çıkaraydım ki?.. Hoşuma bile gitmişti. Sadece benim portrem asılıydı duvarda.

Bir gün birkaç arkadaş bir araya gelip hayli geniş çaplı bir oyun tasarlayıp yürürlüğe koymuştuk.

Oyunun bir bölümü de sınıfımızdaki masaların duvar kenarlarına çekilip, ortanın boş bırakılmasını gerektiriyordu.

Ara sıra olduğu gibi bu oyunun ilk bölümünde beklenmedik bir durum, bir aksilik ortaya çıkmış, okulun birkaç parça eşyası kırılmıştı. Aslında hiç kimseye zarar vermek istemezdik ama olan olmuştu.

Bu hasar üzerine korkup sınıfa kaçmıştık. Fakat bizi bir gören olmuş, kim olduğumuzu pek ayırt edememiş ama bu işi hangi sınıftakilerin yaptığını Müdür Muavini Aziz Bey'e yetiştirivermişti. Masaları gerisin geriye yerine çekmeye, sonraki şakadan vazgeçmeye bile fırsat bulamamıştık.

Sınıfa hışımla dalan Aziz Bey, **«Hanginiz yaptı bu işi?»** diye gürleyince, birkaç parmak beni gösterivermişti. Bilmezden, anlamazdan gelip hangi iş olduğunu bile sormamışlardı.

Aziz Bey, **«Ulan öküz herif, çık ortaya!»** diye bağırdığında bütün sınıf kahkahadan çın çın çınlamıştı. Böylece öküzlüğüm perçinlenmişti.

Çok kızmış olduğu belliydi. Dayak atması kaçınılmazdı. Beni dövmek için bir şey arıyordu; eline sandalye geçmişti. (O zamanlar sınıflarımızda sıra yoktu; herkesin bir küçük masası ve sandalyesi vardı.)

Minyatür bir arenaya benzetilmiş sınıfın ortasında, bir matadorun boğayı dolaştırışı gibi beni evire çevire hırpalamıştı. Sonunda elindeki sandalye sırtımda parçalanıp kırılmıştı.

Gıkım bile çıkmadı. Aziz Bey'i çok severdim. Üstelik izcilik yapardım. Aziz Özçelik bizim oymakbaşımızdı. Hayli ağır disiplinli, sert bir adamdı ama adamdı. Hepimizi sever, adam yerine koyardı. Canımı acıtmış, oramı buramı morartmıştı, o kadar... Ben nasıl olsa bir gün bu olayın suçunu bir tek benim üzerime yıkanlardan acısını çıkarırdım.

Böyle işlerde onur, ahlâk ve adalet gibi kavramlar aranmazdı. Herkes önce kendi başını kurtarmaya bakardı. Olması gerektiği gibi olsaydı, hiç kimse arkadaşını ele vermezdi. Hele ortak olan bir suçu bir tekine yüklemek!

Dayak yemeye alışıktım, dert değildi, aldırmazdım ama benimle alay edilmesine, aşağılanmaya dayanamazdım. Canım acıdığında gözümden yaş gelmezdi ama birisi beni alaya alacak olursa çok kötü olurdum. Bundan ötürü bir köşeye çekilip ağladığımı bile anımsarım.

Mukbile Hoca beni çok ağlatmıştı.

Nitekim Aziz Bey'in bana meydan dayağı çekmesinden birkaç gün sonra, bir rastlantı ile hocamız olmamasına karşın bir dersimize girmişti. Söylenebilecek başka hiçbir şey yokmuş gibi o günkü ilk sözü «Aranızda bir boynuzlu varmış. Onu biraz törpülemişler ama görüyorum ki hâlâ sivri sivri duruyor.» olmuştu.

Şimdi bu lâfta ne var sanki?.. Ne olmuş öyle dediyse?.. Zaten senin adın Öküz değil mi? Bunu herkes bilmiyor mu? Öküzün boynuzları olmaz mı? Üzerinde durmaya değer mi?

Siz gelin de bunu 15-16 yaşındaki bir gence anlatın.

Adam Olamamak

Liseyi bitirdim.

O yıl (1960) bir yaz günü her nedense okula gitmiştim.

Ortalıkta pek kimse yoktu. Okulun binalarının çevrelediği, her zaman cıvıl cıvıl olan büyük avlu sanki fırtına öncesi sessizliğe bürünmüştü.

Bir ucundan diğerine doğru yürüyordum.



Eyvah!... Avlunun tam ortasında Mukbile Hoca ile karşılaşmaz mıyım!..

Birbirimizi görmezden gelerek geçip gitmemiz olanaksızdı.

Önce, fabl tarzındaki o ünlü çocuk masalında anlatıldığı üzere, dar bir köprüde karşılaşıp toslaşmaya hazırlanan keçiler gibi bir süre durduk; birbirimizi süzdük. İkimiz de hiçbir şey söylemedik.

Sessizliğe son veren o oldu: «Hadi bakalım!... Artık mezun oldun. Şimdi öp bakayım elimi!» dedi.

Elini uzattı da…

Bu, açıkça hem bir bağışlama hem barışma önerisiydi ama bana yine o alaycı tavrını takınıyormuş gibi geldi.

Yıllarca birikmiş hınçla mı, o esnada aklıma başka hiçbir şey gelmediği için mi bilinmez, tüm okul yaşantım boyunca etmediğim terbiyesizliği ettim:

«Ben öyle olur olmaz insanların elini öpmem» dedim.

Söylenecek söz değil... Kötü bozuldu.

Nasıl bozulmasın ki... Yüzüne karşı açıkça onun benim indimde saygıya değmeyen biri olduğunu söylemiştim.

Bir süre durdu, gözlerini gözlerimden ayırmaksızın ağır ağır başını salladı.

Sonra, **«Sen belki bir gün bir yerlerde mevki sahibi olabilirsin ama adam olmayacaksın»** dedi.

Bir omuz silkmeyle yanımdan geçti; yürüyüp gitti.

Arkama dönüp baktım.

Gidiyordu.

Acaba o da dönüp bakacak mıydı?

Dönmedi.

O da dönüp baksaydı ne yapardım acaba?... Yanına gidip *«Hocam yanlış anladınız, aslında ben öyle demek, sizi kırmak istemedim. Özür dilerim. Bağışlayın»* der miydim?

Sanmam!.. Demezdim.

Yılların birikiminin öcünü almıştım.

Gerçi son sözü söyleyen o olmuştu ama ben de içimi dökmüştüm.

Yıllarca hep beni aşağılamıştı.

İşte ben de şimdi ağzının payını vermiştim.

Oh be!.. Sonunda içimi boşaltmış, rahatlamıştım.

Ayakkabısının ince topuklarının sesi avluyu çevreleyen binaların duvarlarından "tık, tık, tık" diye yankılanıyordu.

Ayağımda bir spor ayakkabı vardı. Kösele olsaydı, o tık tık tıkları "tak, tak, tak" diye bastırırdım.

***

Bu olaydan sonra onunla hiç görüşmedik.

Önceleri, okulun mezunları için hemen her beş yılda bir düzenlenen şölenlere gittiğimde, bu eğlenceli ortamlara öğretmenler de katıldığı için onu da uzaktan şöyle bir görürdüm.

Sonraları görmez oldum.

Zaten daha sonraları o şölenlere ben de gitmedim ya da gidemedim.

Onu da, aramızda geçen bu son olayı da unuttum gitti.